

Düşsel Sözcüklerin Simyacısı: Rimbaud

Kokuşmuş bir yaşamın avuçlarına sıkışan sözcükler... Kırılgan gözbebeklerinde parıldayan denizlerden çıkmış bir mavi.. Öylesine içten gelen bir dökülüş.. Çıglık, delilik.. Absent'in titrek bedenlere yığılmış esrik akışı.. Sarhoş bir gemi kalktı limandan, salınıp duruyor uykusuz bir ufukta.. Dalgaların geçirgen yüzünde sarhoş bir akşam vuruyor kıyıya. Bu ıslak gökyüzünde buğulu, yuvarlak bedeniyle ışıklı bir yüz..Ve bir de güneş denize eklenmiş... Sonsuzluk.. Sonsuzluktur bu ışıktan bahçe, kan çiçeklerinde nasırlaşmış bir günün ayak izleri... Zehirlenmiş bir gölge gibi yığılmış. Beti benzi atmış bir gölge, yorgun.. Suskun ve de ağzı kızarmış gülücüklerden...

Şiirdeki sanrılı sayıklamalarını fiziksel olarak gerçekleştirmeyi başaramamış, o burnu büyük yeni yetme Jean Nicolas Arthur Rimbaud'yu tanımlamaya yeter mi bu dizeler bilinmez. Ama o, şiirin geçtiği yolda bir toz fırtınası kopararak, umursamaz salınımlarla geçip gitti bu küreden. Ve sırf şiirden kaçtığı için belki hep son şair olarak kalacak.

Charleville'in hela kokulu iç mekânlarından ya da saat on bir ayınlarının mavi pamuklu ve şemsiyeli pazar günlerinden artan bir çocukluk düşüyle imge merdivenlerini gelecek asırlara dayayan bir düşkün. Açlık, uyuşturucu, alkol hepsinden daha kolay tutuşan bir yoğunlaştırıcı olarak imgelemin kimyasal maddeleri. İçsel bir kuyudan çekilen sözcüklerin yükü.. Ağır bir bedendir, bir imge çuvalı dolandır ayakta...

Elektrik yüklü bir bulut boşaltır içindeki sınırlılaşım düşleri.. Düşler uykusuz arka bahçede çiğ taneleridir. Dizilir dururlar önce, sonra ısınıp uyurlar yeniden.. Rimbaud, zaman ve mekân engelini yıkıp geçmiş tıpkı Lautremont gibi kökü ortak bilinçaltına dayanan felaketsiz parçalanmaya ve volkanik püskürtmeye parmak basmıştır. İvme kazanan o lav dalgası hızlandırıcı bir kasırga gibi yirminci yüzyıla çarparak kırılacaktı. Kolejli bir çocuk biraz öğretmeni Izambard'ın, biraz da arkadaşlarının etkisiyle geleneksel şiirin dışlarını bir yumrukta dökmüştü. Ne ilginçtir ki "şiirin imgelemsel gerçeklikle, yani önem bakımından toplumsal olarak açıklanan olaylarla karşılaştırılmayacak iç dünya olaylarıyla ilgilendiğini bulgulamak bir çocuğa düştü." (s.22) .

Rimbaud, önemli bir şey yapıyormuş gibi ıvır zıvırla uğraşanların suratına tükürmüştü. Bugün olsa Berlin'de, bodrum katındaki bir kulüpte yampiri bir gitar çalıyor olurdu. O izbedeki elektrik sigortalarını attırır, çıplak omuzunda sigara söndürürdü. Kalabalığı voltajla doyurduktan sonra da odasına giderek gerçek hayatına, şiirin hayatına geri dönerdi.

Boş, ıssız, soğuk bir oda. Cinselliği olmayan bir oda. Rimbaud gibi.. Onun kadınlara duyduğu ilgi onların pistliğine, erkeklere duyduğu ilgi ise onların kabalık ve acımasızlığıyla ilgilidir, yoksa cinsellikle değil.. Verlaine'le bile bir deney malzemesi olarak ilgilenmiştir. Berikinin aile içi dengesini altüst ederek, ikinci sınıf bir şairin pek yararlanamayacağı bir kahinliğin disginlerini gevşetmeye itme isteği vardı o da.. Verlaine'in kusuruz kulağı, şiirinin saydamlığı önemsiz bir şairin en bulunmaz ödülleri idi. İstedığı kadar duyarlılığını zorlasın ya da duyu algılarının düzenini bozsun bir kahin, deli bir şaman olamazdı. Rimbaud için sanrı bir görme yolu idi. İmgeleme dayanan tüm büyük şairler gibi.

"Cehennemde Bir Mevsim"de, evren sanki şairin içinde yaşar: Canavarlar alayı, kara melekler, ölü ruhların yol göstericiliği, ilk ömek tablolar, cinsel olanaklar, güzellik, sakatlanma, ve gelecek dünyaların görüntüleri bilinçaltının coğrafyasında yer alırlar. Annesinin amansız sertliğinden, Paris'teki ilk hapislik hayatına kadar aylıklığa övgü düzen bir yaşam.Hoyrat bir nefes alıp verme, kirliliğe böğürerek kusmak içindeki sözcükleri.. Verlaine'ye "Elimin tımağı gözümde ne kadar uzaksa, çalışmak da bana o kadar uzak. Benim için boktan bir şey.." diye yazar bir keresinde.. "Benim gerçekten bok yediğimi görünce ne kadar ucuza beslendiğimi anlayacaksınız." (s. 255) O güncelliğin sıradanlığından değil, evrensel bir boşboğazlıktan söz ediyordu aslında. Ruhsal ülkesinin toprakları Mars'a kadar uzanıyordu belki de bu yüzden.

Rimbaud, o büyülu simyacı, imge ipliğiyle öyle bir gökyüzü diker ki, soluk alıp verdikçe şiir olur her yer: Boyasız yıkık dökük bir duvar, bir binanın kör bir yüzü, ilgisiz duran herhangi bir şey..O, hep bir şeyler toplar, gözüyle.. "Görmek salt sürekli olarak geri almak değil, denetlenmeyen bir hırsızlık tarzıdır. Hem şeyleri hem insanları yağmalayabilirsiniz. İnsan gözüne ilişen her şeyi kendine mal edebilir, cinsel bir düzlemde otuzbir çekmek istemsiz bir imgeyle sevişmenin yoludur. Şiir işlevi bakımından bu ikincisine yakındır. İnsan seçtiği her kadını ya da erkeği içselleştirebilir. Rimbaud un durumundaysa belki her ikisini de...

Şiirsel Delilik Kasırgası

Delilik gerçek bir yerdir. Bir ruh durumudur ama aynı zaman da bir yerdir de. Olup bitenler farklı bir hızla, yanlış bir sırayla olur ve zamandan bağımsızdır: Şairler çoğu zaman o evi ziyaret ederler. Bir delilik satın alırlar zamandan, herşeyin yerini değiştirirler bir hazzı boğmak için...

Şiirsel delilik kasırgası bir iç devrim gerektirir. Dış dünyayı betimlemeyi, yaratının tek öncülü sayan şairler iç mekana uçmak üzere havalanmak için gerekli hızı hiç yaratamadan yaşarlar. Şiir atışbilim gibidir. Füze lumbuzlarında gerili duran yüreklerde bekler tetikte. Ve bu yüzden de şiir, iç mekanın yıldızlararası takımadalarına fırlatılmış bir füzedir.

Böylesine enerji yüklü bir evreni içinde taşımak bedensel bir acıyı arzular sanki.. Verlaine ile giriştikleri Alman usulü bıçak kavgalarında birbirlerinin yüzlerini ve boğazlarını doğrarlar!.. İki deli sırf daha sonra banşmanın zevkini tatmak için vahşi hayvanlar gibi boğuşurlar. Herşey içgüdüsel bir ayın gibidir, yaşadıkları sıradışı cinsellik de cabası.. Bedensel ve ruhsal olarak kemirirler birbirlerini adeta. Rimbaud, cinselliği bedenindeki acıyla içselleştirmiştir. 1871 bahannada Paris'e gözükara kaçışların birinde ırzına geçilmiştir.

Komüncüler ordusuna yazılmak istediği, aynı zamanda da cinselliği merak ettiği için Paris kışlarının birinin çevresinde dolaşarak buna kendi çanak tutmuş olabilir. Onu gövdesini satmak isteyen bir sokak çocuğu sanmış olabilirler." (s. 37) Bu deneyimle "Le Coeur Vole" şiiri çıkar, bu olayın açtığı ruhsal yaraysa şairin, törenselleşmiş büyünlük bağıcılık gücünü taşıyacak olan şiirleriyle toplumdan öcünü alma niyetini kamçulamıştır. Paris'i yayılıp yatmış bir fahişe olarak betimler "LOrgie parisiene" de.

Ey pir yürekler pis kokulu ağızlar
Daha çabuk işleyin iğrenç ağızlar!
Şarap; şu rezil uyuşuklara şu masalarda..
Utançtan eridi göbekleriniz, ey Galipler!...

Daha kötüsü de var. İnsan Rimbaud'un kendi kendisini nasıl çıldırttığını hissediyor.

Cünkü deşiyorsunuz kadın karnını,
Korkuyorsunuz ondan, bir çırpınış daha
Bir haykırış, boğuyor enik sürünüzü
Göğsü üzerinde, korkunç bir basınç altında. .

Şiirin yolunda yığılmış koca ağızlı atıkları süpürmeliydi ayaklarının ucundan.. Bu öfke, bu köhnemişliğe, tortulaşmış korkaklığa, şiirin gökyüzüne tünemiş akbabalara dairdi. Ve onun şiiri Baudlaire'in, Nerval'in, Lautremont'un, biraz da Verlaine'in şiiri dışında tek başına bütün çağın poetikasını boğazladı.

“Ruha ruh olacaktır bu dil, her şeyi, kokuları sesleri, renkleri, düşünceyi bulup çıkararak, düşünceyi özetleyen bir dil. Kendi zamanında evrensel ruhta uyuyan bir yığın bilinmezliği tanımlayacaktır şair...” diyordu Demeny'ye yazdığı bir mektupta. (s.47)

Bilginlerin Arasında Bir Şeytan

Pencerenin saçaklarından dökülüyordu akşam. Düş gücünün bileyletiği yıldızlar saçılmıştı yeryüzüne. Gözlerinde çılgın bir iniltiyle deli bir kahin asıyordu içindeki usacı karanlığın içine. Ay büyümüşü ve eski cesetleri yıkıyordu karşı tepede. Yırtık heceler bir bir salınırken rüzgârın avucunda, gece ölüp ölüp diriliyordu. Suskunluk.. O neşeli bakirelerin ılık kokusuna bulaşan şarkılar, bir sanrıdır yürekleri deşeyen.. Şeytan döver elindeki balyozla o uyuşuk mısraları, kin yürür kâğıda. Ve şiir kağıttan bir hücredir.

Rimbaud her yeri ateşe vermek için gelmişti. Zihni kağıdı yakıyor, kağıtta delikler açıyor, imgeleri ormanda iri adımlarla yürüyüp avını arayan büyük kedilerin ilksel açlığını taşıyordu.

“Pamascılara saygı duymak bir yana Rimbaud sınırlılıklarından dolayı onları küçümsediğini açıkça belli etmişti. Coppée, Mendes, Heredia, Banville, Blémont, Valade gibilerinin Rimbaud'un dehasından hiç etkilendikleri falan yoktu. Onu şeytan olarak görüyorlardı. Leon Valade, Verlain'in koruduğu bu mavi gözlü, kırmızı yüzlü, büyük elli ayaklı oğlanı 'Bilginlerin arasında bir şeytan' olarak tanımlamıştı. Onların o köklü, on iki hecelik dizelerini yok etmek isteyen o zıpçıktının toz olduğunu görmek onları sevindirecekti. Rimbaud'yu yayımlamak gibi bir niyetleri de yoktu, zihinsel bir çöle sürgün etmişlerdi onu, daha sonra gerçek bir çöle sürgünlüğe dönüşecekti bu. (s. 59)

Rimbaud, uyuşturucu açlığı çeken hücrelerini esrar ve afyonla doyuruyordu. "Cehennemde Bir Mevsim"deki 'Kötü Kan' kendi kanıydı. Eksiltili ve çoğu kez kapalı şiirlerinde, uyuşturucunun ve şiirin yarattığı sayıklama durumundan gelen bir şey davul gibi gümbürdüyordu ve bu şey, imgeler billurlaşmış okura bir uçağın penceresinden görülebilir arazi değişikliklerini seyrederek gibi, doğa görünümünün kendi fiziksel çerçevelerini kırıp, yıldızsal bir parlaklığa ulaşmasını hatırlatıyordu sanki. Illumination'da Rimbaud sanrıyı bir görme yöntemi olarak kullanır. Duyu deneyimlerinin dış dünya sancılarıyla yorumlanarak akla uygunlaştırılmasından önce bunları ruhun içselleştirmesini sağlayan o ses yüksekliğini surdümek, sinirler üzerinde ateşleyici bir etki yaratır. Ve şiir göksel bir kesitte bir meteor gibi tüm fazlalıklardan arınarak, bir ateş topu gibi farklı bir zamansal boyuta gomülür. Tıpkı 13.yüzyılın büyük şairi Mevlana Celalettin-i Rumi gibi aşkın bir kahinlikle şair, insanla Tanrı arasındaki duvarı yıkar. Mevlana'nın gizemli illumination'ları Rimbaud'da bulur karşılığını: İki de duyuların sarhoşluğuyla doğruyu görme gücü kazanmaya çalışan şairlerdir.

Illumination simyanın işlerine göndermelerle doludur; ben'in yüceltilmiş ruha dönüşümü...

Şu kar pırıltıları, şu yeşil dudaklar, şu buzullar, şu kara bayraklar ve şu mavi ışınlar ve şu kutuplar güneşin kızıl kokuları arasında onunla birlikte çırpındığımız. sabah-Gücün." (s. 69) Buradaki deneyim Rimbaud'un simyasal gecesi "Matinée d'ivresse"nin dekine (Esriklik Sabahı'ndakine) benzer.

"Yaratalım diye o alabildiğine katıksız aşkımızı,
iyilik ve kötülük ağacını karanlığa gömmek,
zorba dürüstlükleri sürgüne göndermek sözü verilmişti bize
Birtakım tiksintilerle başladı bu ve bitiyor,
bu sonsuzluğu hemen ele geçiremediğimiz için
bitiyor işte bir kokular bozgununda."

Rimbaud'un dehası saldırıdan ayn düşünülemez. Aşınıklar yapıyorsa şüresel bir deneyin parçası olarak yapıyordu yoksa kendini denetlerdi. Onun bilgisiyi hemen ele geçirme isteği estetik öğretisindeki dinamik

değişiklik hayranlığıydı. Menekşe renkli gökleri, kara buzu, yeşil bulutları bulmak için sokağa koşar, ancak kentin üzerinde çadır gibi gerilmiş soluk mavi bir gökyüzü bulur, önemsiz insanlarla sıradan bir günün sürmekte olduğunu görürdü.

Oluşma Sanrısı

Kehanetle dünyayı değişmiş bulmayı başaramayınca yapısını bozmaya kalkışır: Rimbaud bu açıdan bazen Jackson Pollock'u hatırlatıyor, boyayı kullanımındaki fizikselliği, sarhoşluğu tuvaliyle kıyasıya bir boğuşma gerektiren Amerikan ressamını. Pollock, 'Şamanistik Dans Ritüeli' dediği bir eytemsellekle, bir kendinden geçişle içinde bulunduğu psişik süreçleri örüyordu boyayla. Bir de tabii ki ünlü gerçeküstücü ressam Salvador Dalí'nin afyonla uyuşturulmuş beynini düş ve gerçek arasındaki o saydam aralıkta nesnelleştirmesini anımsatır bize. Rimbaud bir yandan kendinden sonra gelecek birçok sanatçıyı etkilerken bir yandan da Freud ve Jung gibi 'Bilinçaltı' madenine kazıya giden o önemli psikiyatristlerin yolunu açacaktır. Rimbaud bir ateş çemberinin ortasında oturuyordu. Daha bir okul çocuğuyken görmüştü geleneksel şiir yazanların kısırlığını -rahat çalışma odasına çekilen ve arasına çöşkusul bir rahatsızlık yaşayarak şiire bir saat harcayan adamların kısırlığı. Bu adamlarla alay edebilirdi çünkü onlar hiçbir şeyi tehlikeye atmıyorlardı, kendi hayatı yadsımayı ve adsızlığı gerektirse bile o hayatını yaşamıştı. Ve saldırıyordu bu içi geçmiş imge simsarlarına...

"...Evet, gözlerim ka palı sizin ışığınıza. Bir hayvanım ben, bir Zenci. Kurtulabilirim ama. Düzmece Zencilersiniz hepiniz, sizler, manyaklar, kandökücüler, cimriler. Tüccar zencisin sen, yargıç Zencisin sen, imparator yaşlı ağgöz Zencisin sen: Vergisiz bir içki içtin, Şeytan'ın yaptığı. Sayrılık ateşi ve kanser esinler bu halkı. Bu zavallılara rehine bulabilmek için deliliğin dolanıp durduğu bu anakaradan ayrılmaktır en iyisi. Gidiyorum Ham'ın çocuklarının gerçek krallığına..." (s. 94)

Kendisinin oluşma sanrısını görür. Öcünü kapitalizmden almak ister, bireye yaratıcılık hakkı tanımayan, bunun yerine ondan kendisini bir kuruma satmasını isteyen o sistemden. Kıtalararası yolculuğa çıkmış bu deli kahin belirsiz uğrak yerlerinde yaşantılar topluyordu. Büyülü siyacı, harfleri renklere dönüştürüyor, bir gökyüzü heybeti boyuyordu. O küçük kozmograf, kozmoz yemişleri satıyordu!..

"Rengini buldumsesli harflerin! A kara, Ö ak, I kırmızı, O mavi, U yeşil. Saptadım her sessiz harfin biçim ve devinimlerini ve içgüdüsel ahenklerle, ergeç bütün duyularla ulaşılabilecek bir şiirsel dil bulmakla gururlandım. Saklı tutuyordum çeviri hakkını. Bir deneyimdi bu başlangıçta. Sessizlikleri ve geceleri yazıyordum, not ediyordum dile sığmaz. Saptıyordum baş dönmelerini.

Alıştımbasit sanrıya: Bir fabrikanın yerine bir cami görüyordum düpedüz, meleklerin oluşturduğu bir davulcu topluluğu gökyüzünün yollarında faytonlar, bir gölün dibinde bir salon: Canavarlar, gizler, büyük korkular dikiyordu önüme bir vodvil adı. Sonra sözcüklerin sanrısıyla açıkladı büyüü safsatalarımı!

Kutsal buldum sonunda aklımın düzensizliğini. Aylaktım, kurbanıydım bir yüksek ateşin: İmreniyorum mutluluğuna hayvanların, aftızsız bebeler cennetinin masumluğunu simgeleyen tırtılların, o erdenlik uykusu olan köstebeklerin!.. (s.97)

Rimbaud, kişisel bir parçalanışın daha da önemlisi yüzyılın dayattığı maddeci yapının, yaratıcı birey üzerindeki yabancılaştırıcı etkisini imlemiştir hep. Hepimiz çeşitli biçimlerde ruhsal bir çöle karşı kaşıyayız, tükenmiş olan iç kaynaklarımızı yansıtan çorak topraklara toplu bir göçteyiz. Hepimiz bir dönüşüm halindeyiz, bilinçli ya da bilinçsiz. Çoğumuz sahip olabileceğimiz başka kendilerimizi aramaya çıkmışız. O sayıklamaların ardındaki düşsel ülkeye, o büyücü şamanın döktüğü sözcükleri toplayarak yürüyoruz.

Rifat ŞAHİNER

"Sayıklamalar" (Arthur Rimbaud) / Jeremy Reed / eviren: Ülker İnce/ Telos Yayıncılık/1998